

Šíření výra velkého (*Bubo bubo*) na Českoskalicko a Jaroměřsko

Expansion of Eagle Owl (*Bubo bubo*) in Česká Skalice
and Jaroměř Regions (East Bohemia)

Tomáš Diviš

Na počátku dvacátého století byl výr velký v českých zemích na samém prahu vyhubení. Po uzákonění jeho ochrany v roce 1929 byl však zaznamenán postupný nárůst jeho početnosti, návrat na stará a šíření na nová hnízdiště (HUDEC et al. 1983). V 70. letech hnízdlilo v Čechách a na Moravě 400 – 600 párů a výr chyběl především v nížinách Moravy a středních a východních Čech (ŠTASTNÝ et al. 1987). Za dalších dvanáct let bylo zaznamenáno téměř dvojnásobné obsazení mapovaných kvadrátů a početnost pro Čechy a Moravu byla odhadnuta na 600 – 950 párů (ŠTASTNÝ et al. 1997).

V okrese Náchod jsou tradiční a dosti početná hnízdiště výra velkého v severní polovině okresu – v Javořích horách, Broumovských stěnách, v Teplicko-adšpašských skalách a podél řeky Metuje a některých jejích přítoků až po Nové Město nad Metují. Na tomto území bylo v 80. a 90. letech evidováno na 30 hnízdišť (KURTAK i.l., VRÁNA i.l.). Na tuto významnou hnízdní oblast navazuje na severozápadě pravidelný hnízdní výskyt v krkonošském podhůří a na Trutnovsku (KALENSKÝ i.l., PTÁČEK i.l.) a na jihovýchodě četná hnízdiště v orlickém podhůří a na Týnišťsku (BĚLKA i.l., ŠREIBR i.l.).

Šíření výra na mnou kontrolované Českoskalicko, Červenokostecko a části Náchodska a Jaroměřska (kvadráty Bc 69 a Bc 79, resp. kvadráty 5562 a 5662) jsem zaznamenal až ve druhé polovině 80. let s vůbec prvním zjištěním dne 5.12.1986 v Babiččině údolí u České Skalice. První hnízdění na tomto území jsem prokázal v roce 1988 na lokalitě Žďár u obce Jasenná (BĚLKA et DIVIŠ 1989). Hnízdní lokalitu tvoří nevelký lesní celek izolovaný uvnitř rozsáhlých polí (bližší popis viz BĚLKA et DIVIŠ l.c.). Toto zajímavé hnízdiště je obsazeno doposud (2000). Pár je zde nucen obsazovat místa, považovaná ještě stále za neobvyklá (viz tabulka).

Další hnízdění ve sledované oblasti bylo nalezeno v roce 1997 na lesní lokalitě Kozlár v katastru obce Zlích (tamtéž slyšeno houkání už 25.3.1996, hnízdo však nalezeno nebylo). Hnízdo bylo umístěno v suti pod nízkou opukovou skalkou v zalesněném svahu nad potokem v nadm. výšce 305 m. V hnízdě byla dne 29.4.1997 okroužkována 3 mláďata. V létě téhož roku mi byl jeden z těchto kroužkovanců předán myslivci jako zabíjený vlakem u nepříliš vzdálené Řešetovy Lhoty. Pitvou bylo ovšem zjištěno, že pták byl usmrcen brokovou střelnou ranou. V roce 1998 nebylo hnízdění na tomto hnízdišti prokázáno. V roce 1999 zahnízdl pár na stejném místě jako v roce 1997. Dne 13.4.1999 byl na hnízdě inkubující pták pozorován triedrem z protějšího břehu potoka. Dne 30.4.1999 byly však v hnízdě už jen úlomky skořápek ze zničených vajec a až ke hnízdu vedly v rozmoklé půdě lidské stopy.

Zatím poslední hnízdni výskyt ve sledovaném území byl zjištěn v Babiččině údolí u osady Rýzmburk v katastru obce Žernov. Ve dnech 21.1.1993 a 19.1.1996 bylo v údolí řeky Úpy pod Rýzmburkem slyšeno houkání, hnízdo však nalezeno nebylo. Dne 4.5.1997 byl nedaleko zříceniny hradu Rýzmburk zjištěn dospělý pták a nalezeno větší množství potravních zbytků. Ani tentokrát však nebylo nalezeno obsazené hnízdo. Pokud jej pár vůbec založil, bylo pravděpodobně umístěno v suti pod některou z nízkých opukových skalek v prudké stráni nad řekou, cca 325m n.m. V roce 1998 nebyl na tomto hnízdišti pár zjištěn, v roce 1999 bylo nalezeno větší množství trusu dospělých ptáků, obsazené hnízdo však opět nikoliv.

Možnosti dalšího šíření výra naznačují některá pozorování ve sledované oblasti: Dne 4.6.1989 byl opakovaně pozorován plně vzrostlý pták na lokalitě Halín u obce Běstviny v okrese Rychnov nad Kněžnou. Dne 7.6.1991 bylo nalezeno vypelichané peří v údolí Válovického potoka u obce Chvalkovice v okrese Náchod. Dne 23.3.1992 byl pozorován 1 ex. a nalezeno větší množství potravních zbytků na lokalitě Bor u obce Velká Jesenice v okrese Náchod.

Výše popisovaná hnízdění výra velkého jsou pravděpodobně prvními nálezy druhu ve sledovaném území. Jakékoliv jiné údaje o jeho hnízdění v této oblasti mi nejsou známy. O nemalé adaptabilitě druhu svědčí zvláště historie hnízdění na lokalitě Žďár u obce Jasenná. Zejména mladí ptáci z tohoto a jemu podobných hnízdišť mohou být zdrojem hnízdni expanze na další lokality dosud považované za neobvyklé nebo nevhodné pro druh.

Souhrn

Výr velký hnízdí dlouhodobě a dosti početně v severní polovině a východní části okresu Náchod (KURTAK in litt., VRÁNA in litt.). Na Červenokostecku, Českoskalicku a v částech Náchodska a Jaroměřska (kvadráty 5562 a 5662), které kontroluji přibližně od poloviny 70. let, jsem výskyt výra zaznamenal až po roce 1985. První hnízdění jsem v této oblasti zjistil v roce 1988, další dvě hnízdni lokality jsem našel v roce 1997, všechny v rozmezí nadmořských výšek 295 – 325m.

Dvě hnízdni lokality se nacházejí v prostředí pro druh charakteristickém – v lesnatém údolí potoka Olešnice v katastru obce Zlích a v údolí řeky Úpy v katastru obce Žernov. Hnízda na těchto lokalitách byla umístěna pod nízkými skalními výchozy ve stráni nad vodním tokem. Netypické je prostředí hnízdiště a umístění hnízd na lokalitě Žďár v katastrech obcí Jasenná a Šestajovice. Jedná se o nevelkou lesní lokalitu na nízkém pahorku uvnitř rozsáhlých polí. Pár zde v letech 1988 – 2000 zahnízdil pouze na zemi nebo na stromě, dvakrát dokonce mimo les v malém listnatém remízu uvnitř obilného lánu, v přeslenu silného topolu zcela bez výstelky.

Některá pozorování výra velkého v popisované oblasti naznačují možnost hnízdniho šíření na další lokality.

Summary

Eagle Owl (*Bubo bubo*) is quite frequent breeder of northern and eastern part of Náchod district (KURTAK i. l., VRANA i. l.). In Červený Kostelec, Česká Skalice and Náchod regions, which have been controlled since 1975, Eagle Owl was assessed for the first time after 1985. The first breeding was confirmed in 1988, other two breeding pairs were recorded in 1997. All nests were located 295 – 325 m above sea level.

Two breeding sites were in a quite typical habitat: a woody valley of Olešnice river near Zlič village and Úpa river valley near Žernov village. Both nests were located under a small rock in a slope above the river. The third breeding site – Žďár near Jasenná and Šestajovice villages - was not quite as typical. There was a small wood on a little hill in the middle of large arable fields. During 1988 – 2000, the nest was built just on the ground or on trees, twice the nest was built in a small wood in the middle of a large grain field, on the top of a poplar tree. There was no bedding in the nest.

According to other observations from the area, Eagle Owl seems to expand to other breeding sites.

Literatura

- BĚLKA T., DIVIŠ T., 1989: Hnízdění výra velkého (*Bubo bubo*) na stromech ve východních Čechách. *Panurus*, 1: 67-76.
- HUDEC K. et al., 1983: Fauna ČSSR. Ptáci 3. Academia, Praha.
- ŠTASTNÝ K., BEJČEK V., HUDEC K., 1997: Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 1985 – 89. H&H, Jinočany.
- ŠTASTNÝ K., RANDÍK A., HUDEC K., 1987: Atlas hnízdního rozšíření ptáků v ČSSR 1973/77. Academia, Praha.

Adresa autora: Tomáš Diviš, Tyršova 698, 552 03 Česká Skalice

Tab. 1: Prostředí, umístění hnízda a výsledek hnízdění na lokalitě Žďár u Jasenné v letech 1988 – 2000.

Tab. 1: Locality, placement and a breeding results in Žďár near Jasenná during 1988 – 2000.

Rok	Typ prostředí	Umístění hnízda	Výsledek hnízdění
1988	les	hnízdo jestřába na modřínu	1 odrostlé mládě
1989	les	jako v roce 1988	1 odrostlé mládě
1990	les	na zemi u paty stromu	1 odrostlé mládě
1991	les	jako v roce 1990	neúspěšné (?)
1992	remíz v polích	bez podložky na topolu	min. 2 létající. ml.
1993	les	jako v letech 1990-91 (2m před hnízdem drátěný plot)	3 odrostlá mláďata
1994	remíz v polích	jako v roce 1992	2 odrostlá mláďata
1995	?	?	?
1996	?	?	(nalezen jen trus a peří)
1997	les	hnízdo káně lesní na dubu	min. 1 odrostlé ml.
1998	les	hnízdo káně lesní na modřínu	min. 1 odrostlé ml.
1999	les	hnízdo káně lesní na borovici	shozena vejce větrem
2000	les	jako v roce 1998	?

Obr. 1: Žďár u obce Jasenná 22.4.1990. Mláďe v hnízdě na zemi u paty kmene silnějšího dubu.

Fig. 1: Žďár near Jasenná on April 20th 1990. A nestling in a nest; the nest is located on the ground at a trunk of the stronger oak.

Obr. 2: Malý remíz v polích u lokality Žďár obsazený v letech 1992 a 1994. Hnízdo bylo umístěno ve vidlici silného topolu uprostřed obrázku.

Fig. 2: A small forest in the fields near Žďár, occupied in 1992 and 1994. The nest was build on the top of a strong poplar tree (see the center of the picture).

Obr. 3: Žďár u obce Jasenná 14.5.1994. Dvě mláďata v hníždě na silném topolu v malém remízu v polích.

Fig. 3: Žďár near Jasenná on May 14th 1994. Two nestlings in a nest build on a strong poplar tree in a small wood in the fields.

Obr. 4: Žďár u obce Jasenná 4.5.1997. Nejméně 1 mládě ve starém hníždě káně lesní na dubu.

Fig. 4: Žďár near Jasenná on May 4th 1997. At least one nestling in an old Buzzard's nest on an oak tree.

Obr. 5: Kozlář u obce Zlíč 29.4.1997. Hnízdo s 3 mládaty pod nízkou opukovou skalkou.

Fig. 5: Kozlář near Zlíč on April 29th 1997. Three nestlings in a nest under a small argillite rock.